

Széchenyi és Szeged

Az első látogatás – lovakhoz

Széchenyi István, a nemzet nagy építőmestere, múltunk 19. századának első felében indult reformmozgalom első és legjelentősebb kezdeményezője, s egyben legnagyobb személyisége. A dunai gőzhajózás életre hívásában, a Kereskedelmi Bank alapításában nagy szerepet vállalt. Az akkor még egyesített főváros első két nagyipari üzemét, az Óbudai Hajógyárat a téli kikötővel 1836-ban, a pesti József Hengermalom Társaságot 1838-ban hívta létre. E két létesítmény volt a korabeli Magyarországon a modern értelemben vett első ipari részvénytársaság. Nagy hatást fejtett ki a bortermelésre és a selyemhernyó-tenyésztésre. Az Al-Duna szabályozását 1835-ben és 1837-ben személyesen irányította, és nevéhez fűződik a Lánchíd megépítése. A Tisza-szabályozást a negyvenes években indította meg, egyik nagy tudású mérnöke, Vásárhelyi Pál szakmai felkészültségével. Széchenyi nélkül korában a balatoni gőzhajózás sem indult volna meg. Nagyon tett a lótenyésztésért és a lóversenysport felvirágoztatásáért. Egyéves jövedelmének felajánlásával sokat tett a Magyar Tudományos Akadémia megalapításáért. A főurak nemzeti tudatformálására megalapította Pesten a Nemzeti Kaszinót. A főváros rangjának megteremtéséért részt vett a Szépitészeti Bizottságban. Munkásságával sokak, nem egyszer ellenfelei elismerését is kiválta. Kossuth Lajos a harmincas évek Széchenyijéről így vallott: „Ujjait a kor úterére téve és megértette lüktetéseit, és ezért egyenesen tartom én őt a legnagyobb magyarnak...” A Batthyány-kormányban a közlekedési és közmunkügyi tárcát viselte.

Markó Béla Széchenyi portréja a Panteonban (1930)

„A kincstár azonban több mint egymilliót veszítene. Csak hogy túl sok féreg rácsdál az izletes millió, sem hogy a bajt gyökerestül ki lehetne irtani. Egyébként vannak országok, melyek csak visszaélésekből élhetnek, – mint ahogy olyan emberek is, akik mindennapi életüket orvossággal tengetik – és anélkül bekövetkezik a halál.”

aktív szorgalom. Korában kevesen jutottak el idáig. Politikai hitvallását többek között így fogalmazta meg: „Én nem a tagadás, hanem a teremtés embere vagyok...” Micsoda politikai és nemzeti optimizmus! Szegeden négyszer fordult meg. Először 1823. május 13-án. Naplójában így ír erről: „Szabadkán át Szegedre! Milyen vidék és milyen szánalmas föld! – Egy gipszfé és szoborkereskedő azért nem akarja elhinni Napóleon halditát, mert akkor, véli ő, már bizonyosan csináltak volna gipszből valamit, a halditát megörökítendő. A bécsiek már ráeszméltek volna ilyen jó gondolatra, ott ügyes emberekben, istenuccse nincs hiány – mondja a kereskedő.” Szegeden elégedetlen, rosszkedvű tiszteket talált, a Schneller-ezredből, valamint Desfours grófot, akiről az

volt Széchenyi véleménye, hogy három hónapnál nem élhet tovább. A gróftól nyomorult és haldokló állapotban találta. „Este a Tiszában megfürödtem. Meghatott szívvel köszöntem meg a Mindenhatónak” – írja naplójában. Szegedről Mezőhegyesre Makón keresztül hat óra alatt érkezett postalovakkal. Elismerete ugyan a mezőhegyesi igyekezetet, de azt is megállapította, hogy az ottaniaknak fogalmuk sincs a lótenyésztésről. „Láttam egy normann csodort, mely a tulajdon lányát kellett hogy hágya.” Későbbiekben ezeket írja: „De hány mént lehetne 80 ezer pengő forintért vásárolni, és mennyit nyerne a lótenyésztés ezáltal! A kincstár azonban több mint egymilliót veszítene. Csak hogy túl sok féreg rácsdál az izletes millión,

sem hogy a bajt gyökerestül ki lehetne irtani. Egyébként vannak országok, melyek csak visszaélésekből élhetnek, – mint ahogy olyan emberek is, akik mindennapi életüket orvossággal tengetik – és anélkül bekövetkezik a halál. Az ember Spanyolországban, az inkvizíció korában érzi magát! Ennyi tökfilkó satöbbi...” Széchenyi innen Gyulára, majd Sarkadra utazott, onnan Szalontára, azután Nagyváradra.

Ismeretes, hogy a mezőhegyesi ménésbirtokot Csekonic József sugallatára, az ország lótenyésztésének talpraállítása érdekében II. József létesítette. A kalapos király a javaslatot jónak találta, és Csekonicot hamarosan tábornokká nevezték ki, s az építkezésekre 400 ezer forintot biztosítottak.

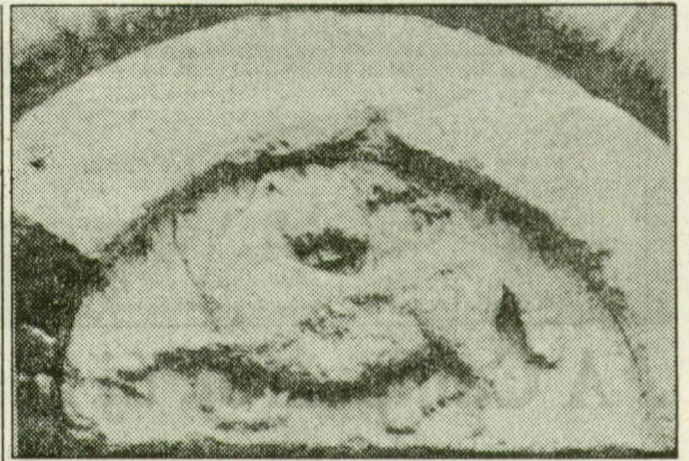
A 19. század elején már létezett Mezőhegyesen a Nónius Senior, az európai hírvételező társaság, valamint az Arrogante nevű spanyol kanca is. Széchenyit már ezek a korai eredmények is érdekelték, mert amint a Lovakról (Pest, 1828) című művében megírta, már ekkor küzdött a magyar lovassport fellendítéséért. Arra is kiterjedt figyelme, hogy nemcsak a ló gyorsasága és futókészsége a döntő, hanem a lovas lovaglási tudása is, az idomítás minőségi foka, a lovas és a ló együttes felkészültsége s teljesítménye, valamint külső magatartása. Mindezen tényezők fontos szerepét londoni és ausztriai tapasztalatai alapján is megfogalmazta. A sportszerű lovaglás alapjait valahol a középkori lovagi tornákban kereste, illetve ide vezette vissza.

Angliai mintára, 1825-ban létrehozta Pesten az Első Lótenyésztő Egyesületet, majd rá három évre megjelentette első könyvét (Lovakról).

Még 1823 októberében visszatért ezredéhez, és elindult Lengyelországba.

Széchenyi Istvánnak már az első fellépései is egyfajta eszmei állásfoglalást jelentenek, erkölcsi hitvallást jelölnek nemcsak korukban, hanem napjainkban is. Mindenekelőtt hazaszeretetet és mélyen társadalmi fogantatású áldozatkészséget ma is tanulhatunk tőle.

BATYAI JENŐ

Szobrok krónikája

„Szeged a szobrok városa” – olvashatjuk sokszor a városképről elmélkedő tanulmányokban. Értékes írások, könyvek jelentek már meg e város történetéről, intézményeiről, neves személyiségeiről s számos téma vár még feldolgozásra. Az itt élő polgárok még élő és emlékező ismerőseiktől, rokonaiktól rengeteg információt gyűjthetnek be, s biztos vagyok benne, hogy több ezer olyan régi foto, anekdota pihen a szegediek „házi emléktárában”, ami még soha, sehol nem kapott publicitást. Tóth Attila művészeti író Szeged köztéri elhelyezett szobrai emlékműveit, középületek jelentősebb díszítőplasztikáit, muráliáit szedte lajstromba. Ebben a műveknek nemcsak pontos adatait, de keletkezésük, esetleg eltűnésük körülményeit is megpróbálja bemutatni. A tanulmány – harmincöt szerzői ív – elkészítésére hat évvel ezelőtt, az akkor még városi tanács adott a szerzőnek megbízást. Úgy tűnik a közben történt változások sem górdítenek akadályt a könyv megjelenése elé, ugyanis a szegedi önkormányzat kulturális bizottsága ötszáz ezer forintot irányzott elő e célra, s a városi levéltártól is várható négyszáz ezer. Természetesen ezek az összegek nem fedezik a kiadási költségeket s a városatyák sem adták még áldásukat a tervre. A szerző egyébként nem szégyenli a szponzoroknál való „házalást” sem, mely reméljük sikerrel jár majd, s a 850 köztéri műről szóló, a tervek szerint 650 fotóval illusztrált albumot belátható időn belül megvásárolhatjuk a könyvesboltokban. Tóth Attilával egyenlőre a vaskos kézirat keletkezéséről, a gyűjtőmunka érdekességeiről beszélgettünk.

– Mindenek előtt meg kell valljam, nem nekem jutott először eszembe Szeged köztéri szobrai lajstromba szedni. Jónéhány évvel ezelőtt Hemmert János festőművész már összeállított egy szoborregisztert. Varga József, aki egy ideig a városi tanács munkatársa volt, gondozta, kiegészítette ezt a listát. Később jómagam is a művelődési osztályon dolgoztam, s mint a képzőművészet ügyeivel foglalkozó előadó, munkám során sok információhoz jutottam. Úgy 1981-ben jutott eszembe, hogy e témáról talán könyvet is lehetne írni. A gondolat akkor erősödött meg bennem, mikor Debrecen, Hódmezővásárhely után Pécs is kötetet adott ki a város köztéri plasztikáiról. Utóbbi tanulmányt főként azért találtam érdekesnek, mert a pécsi szerző a város lebontott szobrai is számbavette. Jómagam is elkezdtem nyomozni a történelem során megsemmisült, vagy eredeti helyéről valamilyen okból eltávolított emlékművek, díszítőszobrok után. Szegeden körülbelül hetven-nyolcvan szobor tűnt el. Ezek főként előző századok emlékei voltak.

– A város idősebb polgárai megérték már jónéhány szoborátelhelyezést, sőt megsemmisítést is.

– Akik már megérték legalább egy szobordöntőgőz korszakot, azok tudják, hogy az ilyen események után nem jó korszak következett. Véleményem szerint a szobor- és emlékműbontással egy kicsit meghamisítjuk akkort, hiszen egy előző történelmi korszak jelképei az előző korszakról mesélnek. Persze, azt is meg lehet érteni, hogy az emberek, a városlakók, nem kötelesek ezen jelképek társaságában, ha úgy tetszik „ármékában” megélni a változásokat. De azért nekem meggyőződésem: semmi sem károsabb, mint a politikai indulattól vezérelt kapkodás. Ez a köztéri szobrok lebontására és állítására is vonatkozik.

– Mondandó idevágó konkrét szegedi példát?

– Lehet, hogy sokakat megbántok vele, de véleményem szerint az Aradi vértanúk terén, az ötvenhatosok tiszteletére felállított kopjafa több szempontból is tévedés. Eszmei tartalmát és megformálását tekintve egyaránt. Tudom, hogy ez az emlékmű-állításakor, politikai és lélektani szempontból nagyon fontos szerepet töltött be, de megdöbbenéssel volt a téren működő közcévtől néhány méterre elhelyezni. Az is szívesen, gyalázat, hogy a sebtében összetakolt tábla szövege a járókelő térdének magasságában olvasható. A szervezők megkérdőjelezhettek volna néhány hozzáértő embert, mielőtt intézkedtek. A Széchenyi téri szovjet emlékművek helyére is remélem nem rögtön építettek, valamilyen más emlékművet. Ha lebontják a két obeliszkot helyüket egy időre békén kellene hagyni. Hadd nőjön rajtuk jóideig fű, míg kissé feledésbe nem merülnek az előző korok rosszszívű emlékei.

– A kutatás során bukkantál-e megfejthetetlen talányokra?

– Igen. Nem tudtam például kinyomozni, hova tűnt az a kilenc márványtömb, amit annak idején Mussolini ajándékozott a városnak. S azt sem tudom, igaz-e az a mendemonda, ami a megyeháza előtti Lenin-szobor anyagáról kering. Ha igaz, akkor ez egy igazán tanulságos példa az anyagok szellemi metamorfózisára. Az idősebbek még emlékezhetnek a háború előtt a Dömötör torony oldalát díszítő bronzreliefre, amit Zala György készített Horthy esküje címmel. Állítólag ennek az anyagából készült a sajtóház előtt felállított Sztálin–Lenin páros, amit később szintén beolvasztottak és a nemrég „Jedöntött” Lenin-szobrot öntötték ki belőle.

– A korabeli újságokat lapozgatva, a szobrok állításának történetét figyelve, mi a legérdekesebb tanulság?

– Hogy az elmúlt időkben, az emlékművek állítása mögött mindig komoly népakarat állt. Azok a szobrok álltak ki az idők viharát, melyeknek felállítását maguk a város lakói akarták. A Kossuth-szobor árát annak idején zsidó nagypolgárok adták össze és a korabeli szegediek nagyon büszkék voltak erre az emlékműre. Az emlékművek rendeltetése, amellyel, hogy humanizálják a környezetet az is, hogy valamilyen eszmét testesítsenek meg. Nos az eszme halálával, meghal az emlékmű is. Szerencsére e városban nemcsak politikai, vagy történelmi tartalmú szobrok, hanem a gyönyörködtetést szolgáló plasztikák, díszkutat is állnak. Remélem, ha a könyvem megjelenik s a szegediek kicsit többet is megtudhatnak e művekről, úgy érzik majd, több közik van hozzájuk, mint eddig volt. A tanulmányomban egyébként egyetlen alkotásról sem mondom esztétikai ítéletet, a krónikás tiszteletével fordulok mindegyik felé.

PACSIKA EMILIA

„Eljöttem Szegedre...
SCHÉNER MIHÁLY ismeretlen rajza
1975 május 14-én került sor Schéner Mihály szegedi falatára. – Az utolsó óráiban zúzni érezt egyet fölöttem. Vele is Seikely Lajossal – testvérem hiromastán – Nagyranyán házában. Épp 50 év a naturalitása... Azóta Mihály Repei a felvilágosítást bejárta – kándéri világszerte ismételt hozott a magyarországi Londonból Gra-nadára. – Szegeden is bába jött rajzot rajzolt: „Em lélekváltozásra” – ita a szíve alá, „a nagy a laicfarinipás” hangulatát öröklve meg...
19. május. Jézus Erdő

